

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ**

Факультет музичного мистецтва

Кафедра естрадного та народного співу

ВОКАЛ

Програма та навчально-методичні матеріали до курсу
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності
025 «Музичне мистецтво»,
4 курс
ОП «Естрадний спів»

УДК 784
В 66

Друкується за рішенням науково-методичної ради ХДАК
(протокол № 9 від 29.03.2023 р.)

Рецензенти:

Теслер Т. М., кандидат мистецтвознавства, старший викладач кафедри естрадного та народного співу Харківської державної академії культури

Коновалова І. Ю., доктор мистецтвознавства, доцент, зав. кафедри теорії та історії музики Харківської державної академії культури

Укладачі:

С. Б. Манько, кандидат мистецтвознавства, зав. кафедри естрадного та народного співу Харківської державної академії культури

Л. В. Кудрич, доцент кафедри естрадного та народного співу Харківської державної академії культури

Л. О. Красовська, доцент кафедри естрадного та народного співу Харківської державної академії культури

Вокал : прогр. та навч.-метод. матеріали до курсу для здобувачів першого (бакалавр.)

В 66 рівня вищої освіти зі спеціальності 025 «Музичне мистецтво», спеціалізації «Естрадний спів», 4 курс / М- во культури та інформ. політики України, Харків. держ. акад. культури, Ф-т музич. мистецтва, Каф. естрадного та нар. співу ; [уклад.: С. Б. Манько, Л. В. Кудрич, Л. О. Красовська]. Харків : ХДАК, 2023. 20 с.

Зміст курсу розкриває методологічні, методичні, організаційні і технологічні засади з предмету Вокал, вимоги до програми курсу, методичні рекомендації до індивідуальної й самостійної роботи здобувачів, орієнтовний рекомендований репертуар та ін.

Для викладачів, бакалаврів спеціальності 025 «Музичне мистецтво», спеціалізації «Естрадний спів», для слухачів системи підвищення кваліфікації та післядипломної освіти.

УДК 784(073)

© Харківська державна академія культури, 2023 р.

© Манько С. Б., Кудрич Л. В., Красовська Л. О. 2023 р.

**Програма навчальної дисципліни
«Вокал»**

I. Опис навчальної дисципліни

Предмет: методологічні, методичні, організаційні і технологічні засади з дисципліни «Вокал»

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – по 3 в кожному семестрі Всього по 6 за рік	Галузь знань 02 Культура і мистецтво 025 Музичне мистецтво Освітня програма Вокал Освітній рівень: перший (бакалаврський)	Обов'язкова	
Розділів – 8.		Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 180 за рік		4-й	-
Тижневих годин для очної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 56 за семестр		Семестр	
		7-й та 8-й	-
		Індивідуальні	
		по 34 години в кожному семестрі	-
		Семінарські	
		-	-
		Самостійна робота	
	по 56 години в кожному семестрі	-	
	Вид контролю: екзамен в кожному семестрі		

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:

За кожен рік для очної форми навчання – 68 / 112

II. Мета та завдання навчальної дисципліни

Дисципліна «Вокал» є обов'язковим освітнім компонентом професійної та індивідуальної практичної підготовки для здобувачів курсу, оскільки цей предмет є основою професійної підготовки висококваліфікованих фахівців. Дисципліна спрямована на досконале опанування естрадною виконавською майстерністю, а також забезпечує творчий розвиток здобувачів під час подальшого вивчення ними інших обов'язкових освітніх компонентів «Вокальний ансамбль», «Сценічний практикум» та «Практика» (виробнича, педагогічна).

Кількість кредитів – 6. Дисципліна передбачає такі форми організації освітнього процесу як індивідуальні практичні заняття.

Метою курсу є виховання професійних фахівців - підготовка висококваліфікованих естрадних вокалістів, які володіють художньою вокально-виконавською майстерністю, необхідною для самостійної професійної діяльності у якості солістів-вокалістів та артистів вокальних колективів з певним переліком необхідних компетентностей.

III Компетентності та результати навчання

Загальні та фахові компетентності, які формує дисципліна відповідно до освітньо-професійної програми:

<p>Загальні компетентності</p>	<p>ЗК 1 Здатність до спілкування державною мовою як усно, так і письмово; ЗК 2 Знання та розуміння предметної області та розуміння музично-професійної діяльності; ЗК 4 Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми; ЗК 5 Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; ЗК 7 Здатність бути критичним і самокритичним; ЗК 8 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; ЗК 12 Здатність працювати автономно; ЗК 13 Здатність виявляти ініціативу та підприємливість; ЗК 15 Здатність генерувати нові ідеї (креативність), обґрунтовувати власні творчі й педагогічні рішення та спроможність планувати і здійснювати на їх на практиці; ЗК 18 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях, осмислювати власний досвід та передавати його іншим у процесі викладання</p>
<p>Фахові компетентності</p>	<p>СК 1 Здатність демонструвати достатньо високий рівень виконавської майстерності; СК 2 Здатність створювати та реалізовувати власні художні концепції у виконавській діяльності; СК 6 Здатність використовувати професійні знання та навички в процесі творчої діяльності; СК 8 Здатність здійснювати естрадно-виконавську діяльність на базі програмних знань та навичок репетиційної роботи та концертних виступів; СК 9 Здатність розуміти основні шляхи інтерпретації художнього образу в музичній, зокрема естрадно-вокальній виконавській і педагогічній діяльності; СК 11 Здатність оперувати професійною термінологією;</p>

	<p>СК 21 Здатність інтегрувати професійні знання та навички естрадного співу і використовувати їх у процесі концертно-виконавської діяльності та сценічної презентації естрадно-вокальних творів;</p>
--	--

Програмні результати навчання (відповідно до освітньо-професійної програми).

<p>Програмні результати навчання</p>	<p>РН 1 Демонструвати артистизм, виконавську культуру та технічну майстерність володіння голосом на належному фаховому рівні під час виконавської діяльності;</p> <p>РН 4 Аналізувати музичні твори з виокремленням їх належності до певної доби, стилю, жанру, особливостей драматургії, форми та художнього змісту;</p> <p>РН 5 Відтворювати драматургічну концепцію музичного твору, створювати його художню інтерпретацію;</p> <p>РН 8 Демонструвати володіння музично-аналітичними навичками в процесі створення виконавських, музикознавчих та педагогічних інтерпретацій;</p> <p>РН 11 Застосовувати теоретичні знання з теорії та історії вокального виконавства, стилів та напрямів естрадної музики у вокально-виконавській та педагогічній діяльності;</p> <p>РН 12 Володіти термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом;</p> <p>РН 21 Демонструвати володіння основами сучасного естрадного танцю, сценічними рухами, що репрезентують сценічний імідж естрадного співака;</p> <p>РН 22 Володіти виконавськими техніками, прийомами та стильовою специфікою естрадного співу, знаннями естрадно-вокальних виконавських стилів та репертуару;</p> <p>РН 23 Знати специфіку та демонструвати володіння мовною та акторською майстерністю.</p>
--------------------------------------	--

Основний засіб діагностики успішності навчання — екзамен.

Оцінювання знань здійснюється за 100 бальною рейтинговою шкалою. Основним критерієм успішності вивчення здобувачем освіти навчальної дисципліни є отримання ним не менш як 60 балів зі 100 за сукупністю усіх видів робіт: складання підсумкового екзамену кожен семестр, виконання завдань для самостійної роботи.

Критерії оцінювання результатів навчання:

Високий рівень знання матеріалу курсу (90–100 балів, А, відмінно): 90-100 балів: Здобувач бездоганно виконав усі твори підсумкового екзамену. Програма повністю відповідає вимогам і виконана на дуже високому художньому рівні. Здобувач має високорозвинений виконавський апарат сольного естрадного та естрадно-джазового виконання.

Достатньо високий рівень знання матеріалу курсу (74–89 балів, С, В, добре): 74-89 балів: Здобувач виконав твори згідно програми екзамену та вільно володіє навичками виконання естрадної пісні і має розвинений вокально мовленнєвий апарат сольного естрадного та естрадно-джазового виконання. Проте, водночас, присутні деякі огріхи в нотному тексті, недостатньо чітко подана форма виконаних творів, манера виконання недостатньо характерна для естрадно-джазового стилю.

Посередній рівень знання матеріалу курсу (60–73 балів, D, E, задовільно): 60-73 балів: Здобувач виконав композиції творчого екзамену, але продемонстрував низький рівень вокального виконання, виявив дуже слабкі навички виконання естрадного вокального твору, не відчуває стилістики композиції, виконує її формально, статичний і не проявляє артистизму.

Незадовільний рівень з можливістю повторного складання (35–59 балів, FX, незадовільно): 35-59 балів: Якщо здобувач не виконав твори творчого екзамену згідно програми. Не продемонстрував вокально-виконавські навички на достатньому рівні або показав вокально-виконавські навички на досить низькому рівні.

Незадовільний рівень з обов'язковим повторним вивченням дисципліни (0–34 бали, F, незадовільно): нездатність до виконання програми.

IV. Зміст і структура дисциплін

Структура навчальної дисципліни складається з 8-ми розділів, які охоплюють 8 тем, пов'язаних між собою змістовими складовими:

Розділ 1. Тема 1. «Постановка голосу».

Розділ 2. Тема 2. «Робота над діапазоном».

Розділ 3. Тема 3. «Розвиток технічних можливостей голосу».

Розділ 4. Тема 4. «Пробудження відчуття музики та поєднання з технікою».

Розділ 5. Тема 5. «Нові стилі музики та удосконалення творчого процесу».

Розділ 6. Тема 6. «Робота над образністю та емоційністю голосу».

Розділ 7. Тема 7. «Вдосконалення набутих навичок та пошуки свого стилю-іміджу».

Розділ 8. Тема 8. «Відтворення свого стилю-іміджу на основі підготовленої програми».

Підсумковий контроль засвоєння знань здійснюється у формі екзамену в кожному семестрі.

V. Тематичний план курсу (денна форма навчання)

4 курс
Кількість годин

Назви розділів і тем	денна форма	заочна форма	термін виконання	література	вага оцінки
Розділ 1. Тема «Постановка голосу»	Кожен семестр: інд. – по 4 години; с. р. – по 7 годин; усього -11	-	7-й та 8-й семестри	1, 8, 11, 12, 14, 29, 30, 31, 35, 42, 44, 46.	7 балів
Розділ 2. Тема «Робота над діапазоном»	Кожен семестр: інд. -по 4 години; с. р. – по 7 годин; усього -11	-	7-й та 8-й семестри	1, 8, 11, 12, 14, 29, 30, 31, 35, 42, 44, 46.	8 балів
Розділ 3. Тема «Розвиток технічних можливостей голосу»	Кожен семестр: інд. -по 5 години; с. р. – по 7 годин; усього -12	-	7-й та 8-й семестри	1, 8, 11, 12, 14, 29, 30, 31, 35, 42, 44, 46.	8 балів
Розділ 4. Тема «Пробудження відчуття музики та поєднання з технікою»	Кожен семестр: інд. -по 4 години; с. р. – по 7 годин; усього -11	-	7-й та 8-й семестри	1, 8, 11, 12, 14, 29, 30, 31, 35, 42, 44, 46.	8 балів
Розділ 5. Тема «Нові стилі музики та удосконалення творчого процесу»	Кожен семестр: інд. -по 5 годин; с. р. – по 7 годин; усього -12	-	7-й та 8-й семестри	1, 8, 11, 12, 14, 29, 30, 31, 35, 42, 44, 46.	8 балів
Розділ 6. Тема «Робота над образністю та емоційністю голосу»	Кожен семестр: інд. -по 4 години; с. р. – по 7 годин; усього -11	-	7-й та 8-й семестри	1, 8, 11, 12, 14, 29, 30, 31, 35, 42, 44, 46.	7 балів
Розділ 7. Тема «Вдосконалення набутих навичок та пошуки свого стилю-іміджу»	Кожен семестр: інд. -по 4 години;	-	7-й та 8-й семестри	1, 8, 11, 12, 14, 29, 30, 31, 35, 42, 44, 46.	7 балів

	с. р. – по 7 годин; усього -11				
Розділ 8. Тема «Відтворення свого стилю-іміджу на основі підготовленої програми»	Кожен семестр: інд. -по 4 години; с. р. – по 7 годин; усього -11	-	7-й та 8-й семестри	1, 8, 11, 12, 14, 29, 30, 31, 35, 42, 44, 46.	7 балів
Усього годин за рік 180, за 7-й та 8-й семестри	інд.: 34г.- за 7-й, 8-й, усього: 68годин за рік, с.р.: 56г. за 7-й, 8-й сем. усього: 112 годин за рік, УСЬОГО: 90г. за кожен сем;	-	7-й та 8-й семестри		60 балів-оцінювання викладачем творчого зросту здобувача за період семестру

VI ЗМІСТ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

Основною формою роботи в класі Вокалу є індивідуальні заняття, які забезпечують поглиблене засвоєння теоретичних знань, умінь і навичок з їх практичним закріпленням. Важливим у процесі навчання є систематичне виконання здобувачами навчально-творчих завдань, що сприяють розвитку музично-виконавських здібностей, художньо-образного мислення, артистизму.

Робота над вокалізами, є допоміжними засобами до відповідного рівня вокаліста, визначених у розділах 1-8, і застосовуються як важливий додатковий засіб під час навчання протягом усіх років навчання.

Індивідуальні заняття на наступний урок складаються кожного заняття відповідно до ступеню і рівня підготовки кожного здобувача і практично завжди мають комплексну спрямованість як-то:

Будь-яке планування наперед індивідуальних завдань під час творчих занять неможливе, оскільки залежить від конкретних, актуальних на даний момент з даним здобувачем творчих проблем і завдань.

Розділ 1. Тема 1. «Постановка голосу».

Вправи для розвитку дихання, та технічних можливостей голосу. Робота над диханням і технікою виконання у творах.

Пробудження головних та грудних резонаторів. Специфіка співу мікстом та фальцетом.

Відпрацювання атаки звуку як важливої динамічної характеристики художнього звуку в музично-виконавському мистецтві. Види атак звуку, їх втілення у творах.

Робота артикуляційного апарату у співі. Методи роботи над дикцією. Засоби усунення мовних дефектів. Виконання вправ для вдосконалення роботи артикуляційного апарату й усунення мовних дефектів у творах.

Розділ 2. Тема 2. «Робота над діапазоном».

Розділ також передбачає розвиток навичок співу на опорі. Робота ведеться над рухливістю і технічністю голосу, над прикриттям та згладженням перехідних нот та в результаті над розширенням діапазону голосу. Застосовуються відповідні вправи на розширення діапазону. Відпрацьовується згладження перехідних нот у творах.

Розділ 3. Тема 3. «Розвиток технічних можливостей голосу».

Тема передбачає роботу над технічними нюансами голосу. Відпрацьовуються як у вправах, так і у творах, в залежності від рівня здобувача і від виконуваних в семестрі композицій програми такі прийоми естрадного співу, як: 1). розщеплення; 2). драйв (хрипкий голос, гроулінг та ін.); 3). субтон; 4). обертоновий спів; 5). глісандо, або «слайд» — плавний перехід з ноти на ноту; 6). фальцет; 7). йодль; 8). штробас. Продовжується робота над технічними можливостями голосу.

Розділ 4. Тема 4. «Пробудження відчуття музики та поєднання з технікою».

Здобувач має виконувати твори не формально, а чуттєво й проникливо. Для цього потрібно навчитися спиратися не лише на техніку виконання, а й пробудити в здобувачі музичальність і відчуття стилю, жанру, ритму і музичального, проникливого виконання творів. Робота над пробудженням відчуття музики в поєднанні з технікою ведеться в процесі відпрацювання програми.

Розділ 5. Тема 5. «Нові стилі музики та удосконалення творчого процесу».

Для здобувачів різного рівня буває досить складно виконувати нові твори в стилістиці, яка для них є ще новою і не освоєною. Тому потрібно ознайомитися з різними музичними стилями і опанувати найрозповсюдженіші стильові манери і стильові прийоми, залежно від програми семестру і запропонованої репертуарної стилістичної програми.

Розділ 6. Тема 6. «Робота над образністю та емоційністю голосу».

В роботі із здобувачами над творами важливими компонентами є пробудження емоційної складової учня та відчуття образності. В композиціях не має бути формального виконання. Тому потрібно навчитися на запропонованих програмою творах втілювати образне мислення, і проникливо вживатися в кожен образ пісні, наповнюючи його відповідним характеру твору емоційним забарвленням.

Розділ 7. Тема 7. «Вдосконалення набутих навичок та пошуки свого стилю-іміджу».

Ця тема передбачає закріплення набутих виконавських навичок та спроби пошуків власного стилю-іміджу при виконанні композицій програми кожного семестру. При виконанні кавер-версій творів, здобувачі мають не копіювати виконання відомих виконавців, а і навчитися вносити нове творче дихання у вже відомі композиції (за формою, манерою, подачею, дикцією, імпровізаційністю, нюансировкою, емоційністю та ін.).

Розділ 8. Тема 8. «Відтворення свого стилю-іміджу на основі підготовленої програми».

Кожен здобувач має на екзамен виносити програму, яку відпрацював як технічно, за формою, так і образно, емоційно та стилістично, та у кожному творі виконуваної програми має відчуватися особистість виконавця і певний характерний і відповідний до композиції стиль-імідж, який здобувач формує в процесі навчання під керівництвом викладача.

VII. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ

Під час самостійної роботи здобувачі повинні закріплювати навички вокального виконавства, отримані під час індивідуальних занять, працювати над розбором, вивченням творів з подальшим виконавським удосконаленням. На самостійну підготовку здобувачам денної форми навчання відводиться щонайменше третина загальної кількості навчальних годин.

Основні принципи самостійної роботи

В залежності від конкретних навчальних цілей самостійна робота може бути різних видів: підготовча, тренувальна, контрольна.

Підготовча. До неї можна віднести першочергове засвоєння музичного матеріалу та тексту нового твору; самостійне розспівування (часткове чи повне). Така робота підвищує активність здобувача та покращує засвоєння навичок та знань на аудиторних заняттях.

Тренувальна. Допомогає засвоєнню, закріпленню та розвитку вокальних навичок. Цей вид самостійної роботи самий поширений. До нього відносяться самі різноманітні вправи на вокально-технічні та художні завдання, які засвоєні під керівництвом викладача, тобто виспівування творів та вокалізів удома.

Контрольна. Її конкретна форма – це самостійна підготовка здобувачем вправ, вокалізів та творів з його методичними поясненнями засобів подолання труднощів, що виникли в процесі роботи.

Робота над вокальною технікою сприяє розвитку голосового апарату, дикції, оволодінню основними типами дихання в співі.

Формування навичок самостійного розспіву здобувача потребує особливої уваги та індивідуального підходу. Комплекс вправ, які здобувач використовує для самостійного розспіву, повинен бути підібраний, перевірений та затверджений викладачем. В процесі самостійного розспіву повинні бути включені тільки ті вправи, які дуже твердо засвоєні здобувачем та на яких він досягнув найкращого відтворення звуку. Найраціональнішим є використання невеликої кількості вправ (трьох – п'яти). Слід підбирати їх так, щоб вони підпорядковувались для здійснення основних вокально-технічних задач: вірної атаки звуку, який дає високу позицію, рівне звучання; опору звуку та дихання, чітку дикцію.

Найважливішим фактором ефективності самостійної роботи здобувача є індивідуальний підхід викладача у процесі оволодіння навичками вокального виконавства. Самостійна робота здобувача є невід'ємною складовою індивідуальної роботи викладача в класі.

Завдання для самостійної роботи базуються на основі індивідуальної роботи викладача із здобувачем. Індивідуальна програма здобувача залежить від його індивідуальних здібностей та

рівня підготовки. Комплекс вправ, які здобувач використовує для самостійного розспіву, повинен бути підібраний, перевірений та затверджений викладачем.

Головними завданнями самостійної роботи здобувача є:

- закріплення та самостійне засвоєння матеріалу, опрацьованого з викладачем у класі;
- робота з аудіо записами естрадного виконання – прослуховування, аналіз, наслідування;
- робота над розвитком професійного дихання;
- відпрацьовування технічних вправ для розвитку голосового апарату;
- ознайомлення із різними стилями, жанрами та напрямками вокальних творів;
- ознайомлення з науково-методичною та музикознавчою літературою щодо традицій, жанрових і регіональних співочих стилів, сучасних вокальних методик.

РОЗДІЛ 1.

Тема 1. «Постановка голосу».

Самостійна робота: Здобувач має самостійно закріпити напрацьовані на уроці навички стосовно дихання, атаки звуку, дикції і співу в резонатори у виконуваних за програмою творах, які вже розібрано на індивідуальних уроках з викладачем. Здобувачу потрібно знати вправи для розвитку дихання, та технічних можливостей голосу і продовжувати самостійно пацювати над диханням та дикцією у творах, що вивчаються за планом робочої програми. Розуміти специфіку співу міксту та фальцету. Відчувати головні та грудні резонатори.

Мета: Покращити роботу над диханням, дикцією, атакою звуку та резонаторами.

Завдання:

1. Виконувати вправи для розвитку вокального дихання.
2. Виконувати вправи на дикцію й атаку звуку.
3. Засвоїти формування головного звучання.
4. Виконувати вправи на пробудження головних і грудних резонаторів.
5. Розвивати навички свідомого фіксування вібраційних відчуттів.
6. Продовжувати напрацьовувати та закріплювати у творах програми рекомендації викладача, що були дані на уроці стосовно дихання, дикції, атаки звуку та співу в резонатори.

Література: 1, 8, 11, 12, 14, 29, 30, 31, 35, 42, 44, 46.

РОЗДІЛ 2.

Тема 2. «Робота над діапазоном».

Самостійна робота: Здобувач має продовжувати самостійну роботу над рухливістю голосу, над прикриттям та згладженням перехідних нот, та в результаті над розширенням діапазону голосу. Вдома мають відпрацьовуватися відповідні вправи на розширення діапазону та на згладження перехідних нот.

Мета: Продовжити самостійно працювати над перехідними нотами і над розширенням діапазону голосу.

Завдання:

1. Закріпити поняття реєстрової будови співоцького голосу.
2. Виконувати вправи на згладження перехідних міжреєстрових нот.
3. Засвоєння механізму «прикриття звуку».

4. Приміняти навички вирівнювання регістрів у творах.

Література: 1, 8, 11. 12, 14, 29, 30,31, 35, 42, 44, 45.

РОЗДІЛ 3.

Тема 3. «Розвиток технічних можливостей голосу».

Самостійна робота: Здобувач має проводити самостійну роботу над технічними нюансами голосу, розпочату у класі вокалу з викладачем. Продовжувати відпрацьовувати як у вправах, так і у творах, в залежності від рівня здобувача і від виконуваних в семестрі композицій програми такі прийоми естрадного співу, як: 1). розщеплення; 2). драйв (хрипкий голос, гроулінг та ін.); 3). субтон; 4). обертоновий спів; 5). глісандо, або «слайд» — плавний перехід з ноти на ноту; 6). фальцет; 7). йодль; 8). штробас.

Мета: Продовжується розпочата у класі з викладачем робота над технічними можливостями голосу і опануванням різних вокальних прийомів.

Завдання:

1. Доведення до автоматизму вокально-технічних навичок.
2. Закріплення вправ на відпрацювання необхідних прийомів, що вже пройдено з викладачем на уроках (субтон, глісандо, розщеплення, фальцет, йодль та ін.).
3. Самостійне удосконалення вокальної техніки під час співу більш складних різнохарактерних творів.
4. Робота над використанням прийомів удосконалення власної вокальної техніки.
5. Вміти підбирати вокальні вправи для вирішення конкретних технічних проблем.
6. Вміти робити аналіз вокальних вправ та їх особливості у формуванні вокально-технічних навичок.

Література: 1, 8, 11. 12, 14, 29, 30,31, 35, 42, 44, 45.

РОЗДІЛ 4.

Тема 4. «Пробудження відчуття музики та поєднання з технікою».

Самостійна робота: Здобувач не має виконувати твори формально. Чуттєвість і проникливість треба пробуджувати як на індивідуальних уроках з допомогою викладача, так і вдома самостійно працюючи над композиціями програми. Пробудження музикальності і відчуття стилю, жанру, ритму і проникливого виконання потрібно поєднувати з технічністю в процесі відпрацювання програми як з викладачем, так і самостійно, виконуючи всі настанови викладача з цього приводу.

Мета: Музикальність в поєднанні з технічністю виконання.

Завдання:

1. Відпрацювання самостійно музикального та чуттєвого виконання творів, що вивчаються в класі естрадного співу.
2. Відпрацювання відчуття ритму в виконуваних творах.
3. Відпрацювання стилістичних особливостей твору.

Література: 1, 8, 11. 12, 14, 29, 30,31, 35, 42, 44, 45.

РОЗДІЛ 5.

Тема 5. «Нові стилі музики та удосконалення творчого процесу».

Самостійна робота: Здобувач має закріплювати і допрацьовувати навички роботи в різних стилях сучасної естрадної музики, які прививаються у класі з викладачем на прикладах конкретних композицій. Самостійно потрібно відпрацьовувати вже вивчені вокальні прийоми і техніки виконання у кожному стилі на прикладах творів програми. Здобувачі мають опанувати на уроках і закріплювати самостійно найрозповсюдженіші стилеві манери, вокальну подачу і стилеві прийоми, залежно від запропонованої репертуарної стилістичної програми кожного семестру.

Мета: Освоєння та закріплення різної стилістики у різножанрових творах.

Завдання:

1. Напрацювати відчуття стилю у джазовій та блюзовій композиції.
2. Напрацювати рок-стилістику з її специфічними прийомами.
3. Напрацювати поєднання стилів у одній композиції.

Література: 1, 8, 11, 12, 14, 29, 30, 31, 35, 42, 44, 45.

РОЗДІЛ 6.**Тема 6. «Робота над образністю та емоційністю голосу».**

Самостійна робота: Спів це своєрідна форма вираження емоцій. Тому пробудження емоційної складової учня та відчуття образності має велике значення для естрадного виконавця і ця робота має виконуватися не лише на уроках, а і обмірковуватись і відпрацьовуватись також самостійно у вільний час. Здобувачу потрібно навчитися на виконанні творів з програми втілювати власне образне мислення, і проникливо вживатися в кожен образ композиції, наповнюючи його потрібним емоційним забарвленням.

Мета: Самостійна робота над образним і емоційним виконанням.

Завдання:

1. Напрацювання уміння щодо втілення основних емоційних станів засобами голосу (горе, радість і т. п.).
2. Визначення емоційної та образної партитури творів.
3. Напрацювання емоційних відтінків і динамічних нюансів.
4. Побудова плану мізан сцен твору згідно конкретного образу.

Література: 1, 8, 11, 12, 14, 29, 30, 31, 35, 38, 39, 42, 44, 45.

РОЗДІЛ 7.**Тема 7. «Вдосконалення набутих навичок та пошуки свого стилю-іміджу».**

Самостійна робота: Здобувач має здійснювати власні спроби пошуків свого стилю-іміджу з настанов і підказок викладача. Виконання кавер-версій творів має бути в запропонованій стилістиці, але не копіюючи виконання відомих виконавців, а створення власного бачення твору (за фразировкою, дикцією, імпровізаційністю, динамічними нюансами, формою твору, манерою виконання і візуальною та емоційною подачею композиції).

Мета: Кавер-версії композицій у власній інтерпретації згідно стилістики твору і стилю-іміджу, запропонованому в кожному кавері.

Завдання:

1. Працювати самостійно з мімікою та жестами стосовно композиції.

2. Відпрацьовувати в кавер-версії дикцію, манеру виконання, емоційну й візуальну подачу.
3. Допрацювати сформований на уроках стиль-імідж у конкретних композиціях.

Література: 1, 8, 11. 12, 14, 29, 30, 31, 35, 38, 39, 42, 44, 45.

РОЗДІЛ 8.

Тема 8. «Відтворення свого стилю-іміджу на основі підготовленої програми».

Самостійна робота: Здобувач має самостійно допрацьовувати стиль-імідж відносно кожної композиції, сформований у класі під керівництвом викладача. Для цього потрібно і візуально, і пластично, і емоційно, й стилістично продумати свій стиль-імідж, щоб поєднати цей комплекс разом з технікою голосового виконання.

Мета: Втілення комплексу стилю-іміджу в екзаменаційній програмі.

Завдання:

1. Відпрацювати стиль-імідж стосовно номера пластично, емоційно й візуально (одяг, макіяж).
2. Відпрацювати сценічний образ за мізансценами.
3. Відпрацювати комплекс стилю-іміджу кожного номера для екзамену.

Література: 1, 8, 11. 12, 14, 29, 30, 31, 35, 38, 39, 42, 44, 45.

VIII. Методи навчання

Індивідуальні уроки, самостійна робота.

1. Закріплення матеріалу, опрацьованого під час індивідуальних занять;
2. Подальше вивчення і самостійна робота над вокальними творами;
3. Виконання творчих завдань.

IX. Методи контролю

Форма підсумкового контролю успішності навчання — екзамен в кожному семестрі.

Поточний контроль за успішністю підготовки здобувачів здійснюється викладачем безпосередньо під час кожного індивідуального заняття під час виконання здобувачем програми, що вивчається і роботи над нею. Окрім того рубіжний контроль здійснюється під час академконцертів та екзаменів (у формі відкритих виступів). Академічні концерти та екзамени обов'язково проводяться у присутності членів кафедри з наступним обговоренням ними виступів здобувачів і обґрунтування виставленої оцінки.

№ з/п	Вид контролю	Методи контролю
1.	Поточний	перевірка виконання та засвоєння індивідуальних завдань;
2.	Періодичний	перевірка винесення засвоєних вмінь на сценічних виступах чи відкритих уроках
3.	Самостійна робота	перевірка завдань самостійної роботи
4.	Підсумковий контроль	екзамен

Поточний контроль

Підсумковий контроль

Відпрацювання пропущених занять

Перезарахування результатів вивчення навчальної дисципліни

Х. Розподіл балів, які отримують бакалаври

Розд. 1-8 Теми 1-8	підсум. контр. екзамен	сума
60%	40%	100%
17 тижд. (7-й, 8-й сем.)	екзам. сесія	

Розподіл балів за формами контролю.

Наприклад:

- відвідування інд-х занять — 34 години на семестр — до 60 балів

Можлива кількість балів, набраних до підсумкової форми контролю – 60.

Екзамен — від 60 до 100 балів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ХІ. Методичне забезпечення

Робоча програма та Силабус з дисципліни, Методичні рекомендації до самостійної роботи, НМК дисципліни в гул-класі, навчальні посібники, інтернет-ресурси.

ХІІ. ПРОГРАМА ТА ОРІЄНТОВНИЙ РЕПЕРТУАР З ДИСЦИПЛІНИ

При виборі репертуару викладачу необхідно враховувати індивідуальні здібності кожного здобувача, ступінь його довузівської підготовки, а також обдарованість.

На **IV курсі** продовжується робота над пошуками свого стилю та над відпрацюванням його художньо-виконавських можливостей. Подальше вдосконалення власного іміджу. Підготовка та включення в програму самостійно освоєного твору.

До навчального репертуару здобувачів **IV курсу** входять наступні твори: джаз в новій авторській версії (не менше двох композицій); пісня, оформлена як шоу-кліп (не менше двох), українські композиції мають бути виконані обов'язково у власній інтерпретації (ретро, сучасна та обробка народної пісні в сучасній обробці); бажано виконати авторську пісню або створити

цікаву оригінальну версію відомої композиції. Також, необхідно спробувати виконання української композиції в фолк-роковій стилістиці (2 твори); декілька номерів з мюзиклів; та композиції у таких стилях, як диско, реггі, рок, джаз з характерними для стилістики рухами.

На **IV курсі** на екзамені виносяться такі твори:

7й семестр

- джаз в новій авторській версії (не копіювання чужої інтерпретації);
- композиція оформлена як шоу-кліп;
- нова версія української пісні (не копіювання чужої інтерпретації);

8й семестр

- авторська або цікава оригінальна версія відомої композиції;
- українська композиція в фолк-роковій стилістиці (не копіювання чужої інтерпретації);
- номер з мюзиклу, сценічно оформлений;
- композиція в стилі (за вибором) диско, реггі, рок, джаз з характерними для стилістики рухами.

ПРОГРАМА ДЛЯ ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ ЗА ФАХОМ:

1. Нова версія української пісні (не копіювання чужої інтерпретації);
2. Авторська пісня або цікава оригінальна версія відомої композиції;
3. Українська композиція в фолк-роковій стилістиці (не копіювання чужої інтерпретації);
4. Номер з мюзиклу, сценічно оформлений;
5. Композиція в стилі (за вибором) диско, реггі, рок, джаз із характерними для стилістики рухами;
6. Композиція оформлена як шоу-кліп;

ОРІЄНТОВНИЙ РЕКОМЕНДОВАНИЙ РЕПЕРТУАР

для здобувачів 4-го курсу (7-й та 8-й семестр)

- «Як я люблю тебе» – муз. І. Поклада, сл. Д. Луценко;
 «Перший сніг» – муз. В. Дунця, сл. М.Дунця, С. Сірого.
 «Тече вода» – муз. І. Поклада, сл. Ю. Рибчинського;
 «Я піду в далекі гори» – муз. і сл. В. Івасюка.
 «Україна – це ти» – муз. Т. Кароль, сл. Т. Кароль/М. Бровченко;
 «Моя Україна» – муз. І. Поклада, сл. М. Ткача.
 «Кораблі» – муз. Ю. Саніна, сл. В. Бебко;
 «Любити» – муз. і сл. Джамали.
 «Свіча» – муз. О. Мороза, сл. В. Слапчука;
 «Чому, любове, ти така сумна» – муз. О. Мирошниченка, сл. В. Гнатюка.
 «Три поради» – муз. І. Шамо, сл. Ю. Рибчинського;
 «Якщо любиш – кохай» – муз. Л. Дутківського, сл. М. Ткача.
 «Україна» – муз. і сл. Т. Петриненко;
 «Чарівна Україна» – муз. І. Білик, сл. Л. Бегун.
 «Крила» – муз. Джамала, сл. Т. Мілімко;
 «Ти любов моя» – муз. Р. Невіл, сл. О. Рубан.
 «Озвись» – муз. М. Гаденка, сл. М. Сингаївського.
 «Два кольори» – муз. О. Білаша, сл. Д. Павличка;
 «Кленовий вогонь» – муз. В. Івасюка, сл. Ю. Рибчинського.
 «Вольная воля» – муз. А. Святогоров, сл. Ю. Рибчинського;
 «Не твоя війна» – муз. і сл. С. Вакарчук.
 «Все буде добре» – муз. і сл. С. Вакарчук;

«Тримай мене» – муз. і сл. Т. Решетняк.

«Same old Saturday night» – F. Reardon/S. Cahn;

«Woman in love» – B. Gibb/R. Gibb.

«Cherokee» – R. Noble;

«My all» – M. Carey/W. Afanasieff

«Basin street blues» – S. Williams;

«I will always love you» – D. Parton.

Композиції з мюзиклів Е. Л. Уеббера,

з мюзиклу Г. Татарченка «Біла ворона»,

з мюзиклів «Бурлеск», «Мулен Руж» та ін.

ХІІІ. Список рекомендованої літератури Основна

1. Антонюк Валентина. Вокальна педагогіка (сольний спів): Підручник. К. : ЗАТ “Віпол”, 2007. 174 с.
2. Бокоч В. А. До проблеми методики навчання естрадного вокалу / В. А. Бокоч, Л. І. Кузьменко-Присяжна, Л. В. Остапенко. Молодий вчений. № 8(48). 2017. С. 31–34.
3. Ван Чень. Методика формування виконавського артистизму студентів магістратури в процесі вокально-фахової підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання / Ван Чень: національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ, 2017. 244 с.
4. Вовкун В. В. Мистецтво режисури масових видовищ: підручник / Василь Володимирович Вовкун. К. : НакккіМ, 2015. 356 с.
5. Гмиріна С. В. Постановка концертного номера як засіб фахової підготовки студента-вокаліста / С.В. Гмиріна // *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. 2017. № 2. С. 136–140. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/maed_2017_2_26
6. Гнидь Б. Виконавські школи України: Кафедра сольного співу НМАУ ім. П. І. Чайковського (1971-2001) / Б. Гнидь. К. : НМАУ, 2002. 96с.
7. Гнидь Б. Історія вокального мистецтва / Б. Гнидь. К. : НМАУ, 1997. 320с.
8. Голубев П. Поради молодим педагогам-вокалістам / П. Голубев. К.: Муз. Україна, 1983. 62с.
9. Горобець В. П. Проблемні аспекти вокального виконавства в естрадній та академічній манері. *Молодий вчений*. 2018. № 2 (54). С.501–504.
10. Грищенко Ю. В. Розвиток професійної вокальної освіти в Україні (кінець ХІХ – початок ХХ століття) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук :13.00.04 / Національна акад. пед наук України, інст. пед. освіти і освіти дорослих. Київ, 2011. 22 с.
11. Євтушенко Д. Роздуми про голос / Д. Євтушенко. К. : Муз. Україна, 1979. 92с.
12. Євтушенко Д. Питання вокальної педагогіки: Історія, теорія, практика / Д. Євтушенко, М. Михайлов-Сидоров. К.: Мистецтво, 1963. 340с.
13. Золотарьова О. І. Усі уроки музичного мистецтва. Харків : Основа, 2012. 254с.
14. Кушка Я. С. Методика навчання співу : посіб. з основ вокальної майстерності. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2010. 288 с.
15. Манько С. Б. Естрадна музика та мюзикл / С. Б. Манько. Культура та інформаційне суспільство ХХІ ст. : матеріали всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 18-19 квіт. 2013 р. / Харків. держ акад. культури ; за заг. ред. В. М. Шейка. Харків, 2013. С. 176.
16. Манько С. Б. Жанрова модель мюзиклу / С. Б. Манько. Культура та інформаційне суспільство ХХІ ст. : матеріали всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 24–25 квіт. 2014 р. / Харків. держ. акад. культури ; за заг. ред. В. М. Шейка та ін. Харків, 2014. С. 124-125.

17. Манько С. Б. Іноземний мюзикл: мовна проблема / С. Б. Манько. Мова в контексті культури і міжкультурної комунікації: матеріали VIII наук.-практ. конф. 25–26 квіт. 2012 р. Луганськ : Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. 2012. С. 41–42.
18. Манько С. Б. Історія розвитку мюзиклу в першоджерелах та публікаціях / С. Б. Манько. Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків, 2014. №1. С. 43–46.
19. Манько С. Б. Мюзикл і рок-опера в українському соціокультурному просторі / С. Б. Манько. Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ акад. культури ; за заг. ред. В. М. Шейка. Харків, 2012. Вип 39. С. 268–276.
20. Манько С. Б. Мюзикл та рок-опера в українській культурі XXI ст. / С. Б. Манько. Х Культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаєва на тему: «Українська культура: виклики сьогодення» : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 31 травня – 1 червня 2012 р. / Нац. акад. кер. кад. культури і мистецтв ; за ред. С. М. Садовенко. Київ, 2012. С. 181–182.
21. Манько С. Б. Мюзикл та шоу-бізнес / С. Б. Манько. Молодь України в контексті міжкультурної комунікації : матеріали IX всеукр. студ. наук.-практ. конф. 5 квіт. 2012 р. / Дніпропетровський ун-т ім. Альфреда Нобеля. Дніпропетровськ, 2012. С. 100–101.
22. Манько С. Б. Розвиток україномовних мюзиклів та рок-опер / С. Б. Манько. Молодь: освіта, наука, духовність : матеріали IX всеукр. наук. конф. студ. і молодих вчених 4–5 квіт. 2012 р. Київ : Ун-т «Україна», 2012. Ч. 2. С. 55–57.
23. Манько С. Б. Специфіка артистичної діяльності в процесі репрезентації на вітчизняній сцені мюзиклу та рок-опери / С. Б. Манько. Аркадія. 2012. № 3. (34) С. 55–59.
24. Манько С. Б. Специфіка мюзиклу та підготовка естрадного співака / С. Б. Манько. Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали міжнар. наук. конф. 22–23 листоп. 2012 р. / Харків. держ. акад. культури ; відп. за вип. Н. М. Кушнарєнко. Харків, 2012. С. 337–339.
25. Манько С. Б. Сучасний музичний театр та підготовка виконавських кадрів / С. Б. Манько. Вісн. Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв : зб. наук. пр. (Мистецтвознавство) / за ред. В. Я. Даниленка. Харків, 2012. №9. С. 161–164.
26. Манько С. Б. Творчість С. Бедусенка та сучасний музичний театр України / С. Б. Манько // Культура і сучасність. 2012. №2. С. 140–144.
27. Мельник, М.М. Професійні якості режисера як фахівця сценічних мистецтв. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2012. № 2. С. 126-130.
28. Мельник, М. М. Сольний концерт - популярна форма сучасної естради. Наукові записки. Серія: Мистецтвознавство. Тернопіль, 2017. № 2 (Вип. 37). С. 153-159.
29. Можайкіна Н. С. Методика викладання вокалу : навчально-методичний комплекс (народний спів) / Н. С. Можайкіна. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 80 с.
30. Мурзай Г. М. Методика викладання вокалу : навч.-метод. посіб. для магістрантів спец. „Музична педагогіка і виховання” / Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. Луганськ : ЛНУ, 2010. 178 с.
31. Овчаренко Н. А. Навчально-методичний комплекс з курсу «Методика постановки голосу». Кривий Ріг, 2010. 36 с.
32. Олена Коляденко – режисер-постановник номера Марії Яремчук на «Євробаченні–2014». UA Перший. (2014). Вилучено з <https://tv.suspilne.media/news/channel/55069>
33. Откидач В. М. Складові творчості естрадного співака (частина перша) / В. М. Откидач. Вісник ХДАДМ «дизайн-освіта в Україні: сучасний стан, перспективи розвитку та євроінтеграція». № 4. 2011. С. 204–208.
34. Поплавський М.М. Менеджер шоу-бізнесу: підручник / Михайло Михайлович Поплавський. К., 1999. 560 с.
35. Рось З. П. Особливості роботи з розвитку вокально-виконавської техніки естрадно-джазових співаків: навчальний посібник з методичними рекомендаціями / Зоряна Петрівна Рось. Івано-Франківськ : “СІМІК”, 2019. с. 66.

36. Семененко І.В., Іваненко М.В., Павлюкова Г.В. Концертний виступ в контексті виконавської діяльності вокаліста. «Молодий вчений» • № 11 (51). листопад, 2017 р. Київський національний університет культури і мистецтв. -С. 652-655.
37. Фоломєєва Н. Значення використання сучасних методичних засобів у процесі фахової підготовки вчителя музичного мистецтва / Н. Фоломєєва // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2016. № 4. С. 370-380. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2016_4_52.
38. Фоломєєва Н. А. Значення кавер-версій в контексті виконавської інтерпретації сучасних вокальних творів у процесі фахової підготовки студентів у класі естрадного вокалу / Н. А. Фоломєєва // Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Педагогічні науки. 2018. Вип. 170. С. 127-131. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2018_170_29
39. Фоломєєва Н. А. Фахова підготовка студентів до сценічно-виконавської діяльності в класі естрадного співу / Н. А. Фоломєєва // Професійна освіта: проблеми і перспективи. 2017. Вип. 13. С. 93-98. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Profos_2017_13_19
40. Ханас, О. (2021). Від Пономарьова до Go_A: хто з виконавців представляв Україну на "Євробаченні". Фокус. Вилучено з <https://focus.ua/uk/lifestyle/482844>
41. Хлистун О. С. Режисура української пісенної естради: стратегії творчості / Олена Сергіївна Хлистун // Вісник КнукіМ. Серія: Мистецтвознавство. 2015. вип. 33. С. 160–165.
42. Хоменко А. Б. Коробка В. І., Крутько Н. В., Курсон В. М. Постановка голосу : навч.-метод. посібник для студентів вищих навчальних закладів і вчителів музики шкіл різного типу. Ніжин : НДУ імені М. Гоголя, 2011. С.113.
43. Цуркан Л. Історія вокального мистецтва України (програма для вокальних факультетів музичних вузів). Київ, 2002р.97 с.
44. Шевченко Н. С. Синтез співацьких манер в українській музиці кінця XX – початку XXI століть : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03 / Одес. нац. муз. акад. імені А. В. Нежданової. Одеса, 2015. 16 с.
45. Шкуляр О. Д. Голос людини та вокальна робота з ним : монографія . у 2 ч. Ч. 1 / О. Д. Шкуляр, та ін. Івано-Франківськ : ПНУ імені В. Стефаника, 2010. 351 с.

Додаткові джерела

46. Музична естрада: Словник / Укладач В. М. Откидач. Х.: Видавець І. В. Якубенко, 2004. 445с.

Інформаційні ресурси

1. Інтернет ресурси, відеозаписи і т.д.

Повнотекстові електронні бібліотеки

1. Харківська державна академія культури: <http://c.ac.kharkov.ua>;
2. Національна бібліотека України В.І. Вернадського: <http://www.nbuv.gov.ua>;
3. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка: <http://www.korolenko.kharkov.com>;
4. Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого: <http://www.nplu.org>.

Навчальне видання

ВОКАЛ

Програма та навчально-методичні матеріали до курсу
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності
025 «Музичне мистецтво»,
ОП «Естрадний спів»

Укладачі:

Манько Світлана Борисівна, кандидат мистецтвознавства, зав. кафедри естрадного співу
Харківської державної академії культури
Кудрич Людмила Володимирівна, доцент кафедри естрадного та народного співу Харківської
державної академії культури
Красовська Людмила Олександрівна, доцент кафедри естрадного та народного співу Харківської
державної академії культури

Комп'ютерний набір С. Б. Манько
Комп'ютерна верстка С. Б. Манько

Друкується в авторській редакції

План 2023

Підписано до друку _____ 2023 р. Формат 60x84/16

Папір для мн. ап. Друк ризограф

Ум. друк. арк. ____ Тираж 100. Зам № ____

ХДАК, 61057, Харків -57, Бурсацький узвіз, 4
Надруковано в лаб. множ. техніки ХДАК